

KRISTILLISET SYMBOLIT

Kuvataide

Aasi Aasi kantoi Marian Betlehemiin./ Jeesus ratsasti aasilla Jerusalemiin./ Jeesuksen seimen luona seisoi aasi ja härkä./ Keskiajalla aasin tyhmyyteen sisällytettiin myös uskon puute, joten Kristuksen ylösnousemusta epäillyt Tuomas kuvattiin yhdessä aasin kanssa.

Aaron *Mooseksen* veli, joka on kuvattu viheriövän, lehtiin ja kukkiin puhkeavan sauvan kanssa. Valittiin isrelilaisten ylipapiksi tapahtuman johdosta. / Teki kultaisen vasikan epäjumalankuvaksi.

Ahasveros Jerusalemlainen suutari, joka tunteettomasti esti ristintietä kulkevaa Jeesusta hetkeksi levähtämästä. Tämän vuoksi hänet kirottiin loputtomasti vaeltamaan.

Abraham Kuvataan vanhana miehenä, jolla valkoiset hiukset ja pitkä parta. Kädessään veitsi, jolla hän aikoi surmata poikansa *Iisakin*.

Adam ja Eeva Taiteessa on usein kuvattu syntiinlankeemuksen hetki, jossa Eeva vastaanottaa käärmeen houkuttelemana omenan hyvän ja pahan tiedon puusta./ Jumala loi Adamin maan tomusta ja Eevan Adamin kylkiluusta./ Kuvataiteessa on Jeesuksen ristin juurelle usein sijoitettu Adamin pääkallo.

Alfa ja Omega *Alku ja loppu*. Kristusta maailman tuomarina kuvattaessa on kreikkalaiset kirjaimet alfa ja omega (α , ω tai A, Ω) liitetty sädekehän vasemmalle ja oikealle puolelle.

Andreas Tunnus X:n muotoinen *Andreaan risti*, jossa hän kärsi marttyyrikuolemansa. Kalaverkko tai kala taas viittaa hänen ammattiinsa.

Ankkuri Alkukristityille salainen ristinmerkki./ Ankkuria on pidetty pelastuksen ja toivon vertauskuvana.

Anna Marian äiti. Kuvattu vanhempana naisena päässään vaimon pääliina. Kuva-aiheita taiteessa: *Pyhä Anna kolmantena* Anna pitää sylissään Mariaa ja Jeesus-lastaa./

Enkeli ilmestyy pyhälle Annalle Enkeli ilmoitti kauan lapsettomina olleille Annalle ja *Joakimille* Marian tulevan syntymän./

Joakimin ja Annan kohtaaminen Jerusalemin kultaisella portilla./

Marian syntymän kuvaus.

Antonius Vetäytyi Egyptin erämaahan luolaan rukoilemaan ja mietiskelemään. Paholainen yritti saada hänet kiusaukseen. mm. kauniin naisen hahmossa kuitenkin siinä onnistumatta. Kuvattu iäkkäänä munkkina kädessään kirja ja T-risti (*Antoniuksen risti*) tai ristisauva. Vierellään kiusauksiin viittaavat siat, petoeläimet ja demonit.

Apila Kolmilehtinen apila on pyhän kolminaisuuden vertauskuva.

Apina Apina synnin, pahuuden ja himon vertauskuva. Kahlehdittu apina kuvaa voitettua paholaista.

Apostolit Kirkkotaiteessa kirjarulla on apostolien tunnus. Heidän kädessään se ilmaisee tehtävää viedä evankeliumi kaikille kansoille. Evankeliumin kirjoittajat on sen sijaan kuvattu kirjan kanssa. Usein kuvattu ryhmänä Jeesuksen ympärillä. Apostolit esitettiin aluksi sileäposkisina, mutta myöhäiskeskiajalla he saivat parran Johannesta lukuunottamatta. 1200-l heille vakiintui ammatteihin tai marttyyrikuolemaan viittaavat attribuutit. Kts. *Anderas, Bartolomeus, Filippus, Jaakob nuorempi/vanhempi, Juudas Taddeus, Johannes, Matteus, Mattias, Paavali, Pietari, Simon, Tuomas.*

Arkkienkelit *Gabriel, Mikael ja Rafael.*

Aura Vanhan testamentin profeetoilla aura viittaa tulevaan rauhaan ja sopuun.

Aurinko Jumalan vertauskuva./ Joka aamu idästä nouseva aurinko kuvaa kuolemattomuutta ja ylösnousemusta./ Kristuksen symbolina aurinko esiintyy kirkkotaiteessa 300-l lähtien.

Autioma Israelin lapset vaelsivat autiomaassa 40 vuotta./ Jeesusta kiusattiin erämaassa.

Avain Avain on *Pietarin*, taivaan porttien vartijan tunnus.

Babelin torni Jumala rankaisi tornin rakentajia laittamalla heidät puhumaan eri kieliä, jolloin tornin rakentaminen kävi mahdottomaksi./ Kuvataiteissa 1000-l lähtien usein ikuistettu tornin rakentaminen tai tuho.

Babylon Johanneksen ilmestyksessä Babylon esitetään Jerusalemin vastakohtana, siveetömyyden vertauskuvana. Se kuvataan helakanpunaiseen ja purppuraan vaatteeseen pukeutuneena naisena, jolla on kädessään malja täynnä kauheuksia ja riettauksia.

Baldakiini Telttakangas. Neljän tangon varassa taivaan sekä taivaasta tulevan siunauksen ja varjeluksen symbolina kannettu kangaskatos.

Bartolomeus Apostoli. Kuvattu yleensä parrakkaana keski-ikäisenä miehenä. Tunnuksena parkitsijan veitsi ja ihmisen nahka, sillä hänet ristiinnaulittiin ja sen jälkeen nyljettiin. *Perttelin* vaakunassa nähdään Bartolomeus tunnuksineen.

Belassarin pidot Belassarin juhlat linnassa olivat parhaassa vauhdissa, kun salaperäinen käsi alkoi kirjoittaa seinälle paino ja rahayksiköitä. Tällä viitattiin siihen että Babylonian kuninkaan päivät olivat "laskettu/punnitut."

Betlehem Kuva-aihe Joosefin ja Marian matkasta Betlehemiin esiintyy Jeesuksen syntymää koskevissa kuvasikermissä. Raskaana oleva Maria on kuvattu aasin selkään Joosefin kävellessä vierellä taluttaen aasia. Joissakin kuvissa seurueeseen kuuluvat myös Joosefin pojat./ *Betlehemin lasten surma eli Viattomien lasten murha* Herodes antoi käskun surmata Betlehemistä

ja sen lähistössä kaikki kaksivuotiaat ja sitä nuoremmat pojat.

Bileam Tietäjä Bileam löi aasiaan, joka kieltäytyi jatkamasta matkaansa enkelin suljettua miekoin heidän tiensä. Aasia lyötäessä se puhkesi puhumaan. Bileamin puhuva aasi tunsu ihmistä paremmin Jumalan tahdon.

Birgitta Birgitta oli 1300-l vaikuttanut vallasnainen. Perusti luostarin. Kuvattu nunnanpuvussa.

Caritas Muista huolehtivan lähimmäisenrakkauden symbolihahmo. Yksi kolmesta kristillisestä hyveestä. Caritas kuvataan kauniina naisena keskellä lapsijoukkoa.

Daavid Kuningas *Saulin* aseenkantaja ja harpunoittaja, josta tuli Israelin toinen kuningas./ *Goljat* oli kolmemetrinen aseistettu jättiläinen, jonka Daavid voitti linkoamalla kiven tämän otsaan ja leikkaamalla tämän pään poikki./ Kuolinvuoteellaan Daavid otti vastaan poikansa *Salomonin* ja voiteli hänet Israelin uudeksi kuninkaaksi./ Attribuuttina kruunu, harppu. Goljatin surmaajana linko ja viisi kiveä.

Daniel Profeetta Daniel kieltäytyi lopettamasta rukoilemista ja hänet vietiin leijonien luolaan, jossa leijonat eivät kuitenkaan häntä vahingoittaneet.

Elia Profeetta Elia vietiin taivaaseen tulisilla vaunuilla./ Elia sai *Sarpatin* lesken vähät leipäjauhot ja öljyt riittämään kuivuuden yli./ Elia herätti kuolleista lesken pojan./ Elia eli erämaassa korpin ruokkimana.

Elisa Profeetta Elisa puhdisti suolalla saastuneen vesilähteen.

Elisabeth Johannes kastajan äiti. *Marian ja Elisabethin kohtaaminen* on esitetty usein kuvataiteissa muiden aiheiden täydentäjänä, mutta 1400-l lähtien myös itsenäisenä. Maria ja Elisabeth syleilevät toisiaan tai Elisabeth polvistuu Marian edessä. Molemmat naiset esitetty selvästi eri ikäisinä. Taustalla kuvattu vuoristo. Keskiajan taiteessa on vielä syntymättömät Jeesus ja Johannes

joskus kuvattu hyvin pieninä lapsina Marian ja Elisabetin vatsan päällä.

Enkelit Taivaallista sotajoukkoa/hoviväkeä. Jumalan tahdon ilmoittajia. Varhaiskirstillisenä aikana enkelit olivat siivettämiä, mutta 400-luvulta lähtien kuvattu myös siivellisinä. Bysantissa enkeleille kuvattiin siivet jo alusta alkaen. Vaatetuksena enkeleillä oli aluksi antiikin ajan tavanomainen valkoinen asu. Tällaista pukua he kantoivat keskiajalle asti. Keskiajalla ja varsinkin renessanssin ja barokin aikana useimmiten värikkäästi ja loistokkaasti puettuina. Kädessään heidän tehtäviinsä viittaavia symboleja: *kirjekäärö, lilja, palmunoksa, miekka, pasuuna*. 1100-l lähtien esiintyy kuvia, jossa enkelin pää on siivellinen. *Giottosta*, (1200-luvulta) lähtien kuvattu myös naisia ja tyttöjä. Barokin aikana syntyivät nukkemaiset lapsienkelit. Lapsienkeli tyyppi sai sijaa laajemmin vasta 1700-luvulla. 1800-luvulla yleistyi kuva henkilökohtaisesta suojelus enkelistä, joka kädestä pitäen johdattaa ihmistä, erityisesti lapsia vaarallisessa maastossa. Yhdeksän enkelien tasoa: lähinnä jumalaa olivat *Serafit*, jotka esitettiin yleensä punaisina ja seuraavina siniset *Kerubit*. Kummallakin arveltiin olevan kuusi siipeä.

Ester Persian kuninkaan puoliso, kaunis juutalaistyttö, jonka onnistui estää juutalaisten tuhoksi suunniteltu verilöyly. Hänen käskystään juutalaisten vihaaja *Haaman* ja hänen poikansa teloitettiin.

Evankeliuminkirjoittajat Kuvattu neljällä eri tunnushahmolla tai esittämällä heidät roomalaiseen toogaan pukeutuneina oppineina kädessään kirja, joka on evankelistojen yhteinen tunnus. Esitetty usein lukupulpettinsa äärellä kirjoitussulka kädessään ja vierellään heidän tunnushahmonsa: *Markus* leijona
Matteus siivellinen ihminen tai enkeli
Luukas härkä. Kuvattu usein myös taidemaalarina.
Johannes kotka

Feeniks Varhaisessa kristinuskossa tuhkasta uudestaan nouseva Feenikslintu symboloi Kristusta, joka nousi kuolleista.

Filippus Apostoli. Tunnuksina Risti, joko tavallinen tai makaava *Filippuksen risti*, jossa kaksi tai kolme

poikkipuuta. Ristin juurella voi olla kiviä, koska hänet uskotaan kivitetyt ennen ristiinnaulitsemista. Käärme tai lohikäärme, jonka hän ajoi ulos temppelistä. Ristisauva, jonka kohottamalla hän sai epäjumalankuvan putoamaan pistaleiksi.

Granaattiomena Barokin ajan kuvasymboliikassa siemeniä täynnä oleva hedelmä kuvasi laupeudentyötä.

Gabriel Arkkienkeli Gabriel Ilmoitti lapsen syntymän *Abrahamille ja Saarelle*./ Liitetään kuviin Marian ilmestyksestä. / Ilmestyi *Moosekselle* palavassa pensaassa./ Selitti näyn *Danielille*./ Ilmoitti *Johannes Kastajan* syntymän. Kuvattu kädessään lilja.

Gideon Enkeli ilmestyi *Gideonille* tämän ollessa puimassa nisuja viinikuurnassa ja kertoi että tämä vapauttaa Israelin midianilaisten vallasta Jumalan avulla.

Graalin malja Malja johon *Joosef Arimatilainen* valutti ristiinnaulitun Jeesuksen veren.

Haava Kirkkojen alttareihin on toisinaan merkitty viisi ristiä Jeesuksen viiden haavan vertauskuvina.

Haikara Onnen symboli, koska hävittää käärmeitä.

Hanna ja Elkama lupasivat antaa kauan toivomansa *Samuel* poikansa Herralle ja antoivatkin tämän ylipappi *Eelille*.

Harppu Kuningas *Daavidin* soitin./ Enkelit kuvataan usein harppua soittamassa.

Heinäsiirkka Vanhassa testamentissa heinäsiirkat esiintyvät jumalan rangaistuksena.

Hyena Kristillisessä ikonografiassa ahneuden vertauskuva.

Hieronymus Pyhä Hieronymus on kuvattu erakkona luolassa tai kammiossa vierellään leijona, jonka tassusta hän otti piikin pois.

Härkä Jeesuksen syntymää esittämissä kuvissa härkä on yhdessä *aasin* kanssa tallissa. Härkä kuvaa juutalaisia ja aasi pakanoita.

Iirikset ja Akileiat Marian kuvausten yhteydessä viittaavat hänen tuleviin murheisiin ja Kristuksen kärsimyksiin.

Iisain juuri Jeesuksen kuninkaallisia esi-isiä (yleensä 28-56 henkilöä) on esitetty sukupuun muodossa. He istuvat sen oksilla valtikat kädessään ja kruunut päässään. (Lohjan keskiaikainen kirkko). Sukupuu esitetään usein alkaen *Iisaista*, *Daavidin* isästä ja puu on joskus kuvattu versovan hänen kyljestään. Ns. *Iisain juureen* viitataan joissakin taidetoksissa viheriöivänä vesana tai esimerkiksi kannosta puhkeavana kukkana. Monissa renessanssin kuvissa symbolinen kukka tai kasvi Madonnan ja lapsen lähellä.

Iisak *Aabraham* oli uhrata poikansa Iisakin, mutta Jumala lähetti enkelin estämään veriteon.

Jaakob Jaakob käytti äitinsä avustamana hyväkseen isänsä huonoa näköä ja sai turkiksiin verhoutuneena esikoisen siunauksen, joka olisi kuulunut hänen veljelle *Eesaulle*./ Jaakob näki unessa enkelten kulkevan tikapuita ylös alas./ Jaakobin taistelu Jumalaa vastaan päättyi painiotteluun enkelin kanssa, jonka seurauksena hänestä tuli rampa./ Jaakobin pojat myivät veljensä *Joosefin* orjaksi Egyptiin ja Jaakob oli murheen murtama vastaanottaessaan poikansa *Joosefin* verisen ihokkaan luullen hänen olevan kuollut.

Jaakob nuorempi Apostoli. Tunnuksena nuija tai vanutustanko, jollaisella hänet lyötiin kuoliaaksi. Joskus saha, jolla hänen ruumis sahattiin kuoleman jälkeen kappaleiksi. Nuija muistuttaa joskus enemmänkin keppiä. Lippu.

Jaakob vanhempi Apostoli. Surmattiin miekalla. Tunnuksena simpukankuori (pyhiinvaeltajien tunnus) ja pyhiinvaeltajan sauva ja laukku sekä harvemmin käytettynä miekka, jolla hänet surmattiin. Simpukkatunnus tulee aalloista pelastuneesta ja simpukoiden peitossa olevasta hevosesta ja ratsastajasta, jotka olivat rannalla Jaakobin ruumista tuotaessa. Joskus kuvattu voitokkaana ratsastajana.

Jalka Jeesus pesi opetuslastensa jalat nöyryyden merkiksi./ *Maria Magdalena* pyyhki Jeesuksen jalat kallisarvoisella voiteella ja kuivasi ne hiuksillaan.

Jeesus Varhaiskristillisessä taiteessa Kristus kuten enkelitkin on kuvattu parrattomana nuorukaisena. Nykyään yleinen tapa esittää hänet ptkätukkaisena ja leukapartaisena on myöhempää perua. Varhaisissa kuvissa (romaaninen ja varhais goottilainen kausi) Jeesus-lapsi äitinsä sylissä näyttää pikemminkin pieneltä juhlliselta aikuiselta, jolla on aikuisen kasvot ja ilme. Pään ympärillä on sädekehä tai päässään hänellä on kruunu, kuten äidillään. Jo gotiikan taiteessa hänet saatettiin esittää myös täysin alastomana, usein jopa pienenä pulleana puttona, joka 1300-l lähtien oli suosittu erityisesti Italian taiteessa. Renessanssista lähtien (1500-1600-l) yleistyvät kuvat, jossa Jeesus-lapsi saattaa leikkiä äitinsä sylissä ja pidellä käsissään omenaa tai muita hedelmiä. Ortodoksisen kirkon piirissä Kristusta esittäviin ikoneihin merkitään hänen sädekehäänsä kirjaimet *omega*, *omikron* ja *ny* ('O, ω, N "Minä olen se, joka olen."). Ikonin taustassa taas ovat kirjaimet IC XC ("Jeesus Kristus") Kristuksen ikonit tyypitellään pääpiirteissään seuraavasti: ***Kristus Kaikkivaltias, Käsittätehty Kristus ja Kristus Immanuel***. *Kristus Kaikkivaltias* esiintyy kuvatyypinä jo 400-500-lukujen freskoissa ja mosaiikeissa. Yleensä puolivartalokuva, jossa Jeesus siunaa oikealla kädellään, jolloin sormien asennosta muodostuu hänen monogramminsa IC XC ja vasemmassa kädessä on evankeliumikirja tai -käärö

Käsittätehty Kristus viittaa sommitelman syntytapaan. Ikoni esittää liinaan kuvautuneet Jeesuksen kasvot ilman kaulaa tai hartioita. Legendan mukaan Jeesus pyyhki liinaan hien kasvoiltaan ja tähän jäi hänen piirteensä. Ikonityyppi tunnetaan jo 1100-l alkupuolelta.

Kristus Immanuel tyypissä Jeesus kuvataan nuorukaisena. Tunnetaan jo varhaiskristillisessä taiteessa.

Muita lapsuuden kuvauksia taiteessa:

Jeesus-lapsi muovasi savesta lintuja, jotka lensivät hänen käskystään./ *Jeesus temppelissä 12 vuotiaana opettajien ympäröimänä*.

Jeesuksen syntymä Ensimmäiset syntymää koskevat läntiset taideteokset sargofageissa 500-700-luvulta. Maria ei esiinny niissä läheskään aina,

vaan pelkästään liinoin kääritty vastasyntynyt lapsi. Neitsyt Maria sai sijansa seimen äärellä vasta 430-l lähtien. Jeesuksen syntymäpaikkoina ovat olleet talli, käytäväkatos tai luola. Viimeksi mainittu Idän kirkon piirissä ja joka on yhä käytössä ikonitaiteessa.

Syntymäluolaa on kuvattu myös Italian keskiajan ja renessanssin taiteessa. Toisinaan esiintyy myös kompromissi tallin ja luolan välillä. Tallit lähes aina kuvattu huonokuntoisiksi, erityisesti köyhyyttä korostettiin 1000-1100 lukujen vaihteessa. Seimi on saanut joskus alttarin muodon. Seimen läheisyydessä seisovat aasi ja härkä. Härkä kuvaa juutalaisia ja aasi pakanoita. Usein esiintyvät matkasauva, nyytit, kengät, satula ja leilit viittaavat tulevaan Egyptin pakomatkaan. Kuvan taustalle on saatettu sijoittaa hämöttämään *Daavidin palatsi*. Joskus syntymäkuvauksissa on esitetty myös Kristuksen myöhemmän uhrikuoleman ja kärsimyksen symboleita.

Jeesuksen esittäminen temppeleissä

/ympärileikkaus Taiteessa ympärinleikkaus yhdistetään usein temppeleissä esittämiseen, mutta molempia on esitetty myös itsenäisenä tapahtumana. Maria ja Joosef tuovat Jeesus-lapsen papin eteen temppeleihin 40 päivän kuluttua syntymästä. *Simeon ja profeetta Hanna* näkevät lapsen ja tunnustavat hänet Messiaaksi. Jeesus-lapsi on tavallisesti vanhan Simeonin sylissä.

Ecce homo "Katso ihmistä" tai "Katso, ihminen".

Pontius Pilatuksen lausuma lause Jeesuksen oikeudenkäynnin yhteydessä. Jeesus orjantappurakruunu päässään ja ruokovaltikka kädessään pilkkaajien ympäröimänä.

Ristiltäotto, Kuollutta Kristusta itketään, Piéta

Kuvaavat ruumiinlaskemista ristipuulta ja sen jälkeistä hetkeä. Itkemiskohtausta ei mainta Raamatussa, vaan se esiintyy ensi kerran 1200-1300-l laadituissa kirjoitelmissa. Kohtauksessa läsnä samat henkilöt kuin ristiltäotossa. *Neitsyt Maria, Johannes, Magdalan Maria*, ryhmä hurskaita naisia, *Joosef Arimatilainen*, joka hautasi Jeesuksen, sekä *Nikodemos*. Samaa kohtausta esittävät myös *Piéta* taideteokset, joissa mukana vain Neitsyt Maria ja Jeesus, joka lepää äitinsä sylissä.

Noli me tangre Ylösnoussut Jeesus ilmestyi *Magdalan Marialle* ja sanoi "Älä koske minuun".

Jeremias Profeetta, joka ennusti Jerusalemin tuhoutumisen ja joutui seuraamaan sitä sivusta.

Joakim ja Anna Marian vanhemmat. Enkeli ilmoitti lapsettomalle Annalle, että tämä tulee vanhoilla päivillään raskaaksi ja synnyttää tyttären.

Job Paholainen tuottaa Jobille kaikki ajateltavissa olevat vastoinkäymiset, mutta Job ei horju uskossaan.

Johannes Apostoli ja evankeliuminkirjoittaja.

Kuvattu parrattomana lempeäkasvoisena nuorehkona miehenä, joka pitelee maljaa, josta nousee käärme. Johannes teki ristinmerkin myrkkymaljan yli ja hän saattoi juoda maljan tyhjäksi. Evankeliuminkirjoittajana tunnuksena on kirja ja kotka.

Johannes Kastaja Itäisessä kristikunnassa Johannes Kastaja esitettiin keskiajalla siivellisenä./ Mestattiin *Herodeksen ja Salomen* toimesta ja hänen päänsä tuotiin heille lautasella./

Johannes Kastaja houkutteli suuret kansanjoukot erämaahan kuulemaan saarnaa tulevasta Messiaasta./ Tunnuksia taiteessa lammas tai karitsa. Vesiastia kastajan ominaisuudessa. Kuvattu myös kantamassa irtileikattua päätään lautasella. (Myös ristisauva, kirves)

Joona kts. valas

Joonatan *Daavidin* vannoutunut ystävä.

Joosef (Jaakobin poika). Joosefin veljet myivät hänet orjaksi Egyptiin. Joosefin palattuaan menestyneenä miehenä takaisin veljekset tekivät sovinnon keskenään.

Joosef (Marian puoliso) Kirkkوتاiteessa Joosef kuvattu kirveen kanssa viitaten hänen kirvesmiehen ammattiin./ Joosefille ilmestyi unessa enkeli, joka käski hänen ottaa *Marian* vaimoksi.

Joosef Arimatilainen Läsnä Jeesuksen ruumiinlaskemisessa ristiltä./ Valutti Jeesuksen verta *Graalin maljaan*

Jumala Varhaiskristillisenä aikana kuvattu nuoreksi mieheksi, usein seuraamassa tapahtumia pilvien lomasta. N. 1300 esiintymistavaksi vakiintui antiikin

filosofeja muistuttava pitkähiuksinen valkopartainen vanhus, joka seurasi monissa teoksissa erityisesti Jeesuksen kastetta. Joskus paavin tai kuninkaan arvomerkein sonnistautuneena.

Juudas Iskariot Kirkkotaiteessa kuvattu harvoin. Juudaksella on tavallisesti kädessään suuri rahakukkaro. Matteuksen kukkaro on pienempi./ Juudas kavaltaa Jeesuksen vihollisille antamalla hänelle suudelman, joka oli sovittu merkiksi roomalaisten sotilaiden kanssa./ Juudas viskasi omantunnontuskissaan Jeesuksen kavaltamisesta saamansa rahat takaisin papeille.

Juudas Taddeus (Lebbeus) Apostoli. Taddeus kuvattu kädessään puukapula eli karttu. Usein vaikea erottaa Jaakob nuoremmasta, koska surma-aseet ovat samantapaiset.

Juudean leijona Maria istuu leijonan kuvin koristellulla valtaistuimella, joka on Salomonin eli viisauden valtaistuin

Juudit Nuori neito, joka pelasti Israelin lyömällä sotapäällikkö *Holofernen* pään poikki.

Jänis Valkoinen jänis Neitsyt Marian jalkojen juuressa kuvaa voittoa lihallsuudesta ja himojen vallasta./ Viiniköynnöksiä nakertava jänis merkinnee paratiisiin pääseitä sieluja, jotka saavat siellä ikuisesti nauttia elämän puun hedelmistä.

Kain Velisurmaaja. Kain tappoi veljensä, koska hänen mielestään Jumala ei katsonut yhtä suojeasti hänen polttouhriaan kuin veljensä *Abelin* uhria.

Kaivo Kirkkotaiteessa suosittu kuva-aihe on ollut Jeesuksen keskustelu kaivon äärellä *samarialaisen naisen* kanssa.

Kala Kristuksen symboli, koska kreikankielen sana *ikthus*, kala sisältää Jeesuksen nimen kirjaimet. Käytettiin tässä merkityksessä kristittyjen salamerkinä./ Varhaisten kristittyjen katakombimaalauksissa kala oli ehtoollissymboli./ *Pietari* sai Jeesuksen avulla valtavan kalansaaliin.

Kallio Pietarin nimi tulee kreikan sanasta *petros* eli kallio./ Kallio edustaa myös Jumalan voimaa ja varjelusta.

Kana Hautova kana: hellittämättömyys, kestävyys

Karitsa Kristuksen uhrikuoleman symboli. Tavataan jo Rooman katakombien seinämaalauksissa. Kirkolliskokous kielsi 1600-l karitsan käytön Kristuksen kuvaamiseen bysanttilaisessa ikonografiassa. / *Agnus Dei*, *Jumalan karitsa* kuvaan kuuluu karitsa, risti ja lippu

Katariina Pyhä Katariina kuoli ristiinnaulittuna palavaan pyörään, mistä tulee hänen pyhimys tunnuksensa.

Keihäs Kuningas *Saul* yritti kateuksissaan keihästää nuoren *Daavidin*.

Kerubit Enkeleitä, jotka esitetään vartoimassa suljettua paratiisin porttia leimuava miekka kädessään.

Profeetta *Hesekielin* mukaan kerubeilla oli kullakin neljä kasvot ja neljä siipeä. Johanneksen ilmestys taas puhuu neljästä olennosta, joilla kullakin oli kuusi siipeä.

Ketju Voitettu paholainen on kuvattu viimeisen tuomion jälkeen kahlehdittuna, kunnes se syöstään syvyyteen.

Keto-orvokki Terälehtien kolmivärisyys tekee siitä Jumalan kominaisuuden vertauskuvan.

Kiirastuli Kirkkotaiteessa on kiirastulesa seisovat sielut kuvattu ihmisiksi, jotka seisovat liekeissä kasvoillaan hartaan rukoilijan ilme.

Kirja Neljän evankeliumin kirjoittajan tunnus./ *Kristus maailman tuomarina* on kuvattu kädessään kirja, jossa ovat Kristuksen tunnuksena alfa ja omega. Tähän kirjaan on merkitty muistiin kaikki ihmisten teot./ Kirja jossa on seitsemän sinettiä viittaa Johanneksen ilmestyskirjaan.

Kirjarulla Apostolien tunnus. Heidän kädessään se ilmaisee tehtävää viedä evankeliumi kaikille kansoille.

Kirsikka Kirsikat ovat paratiisin hedelmiä, joita joskus kuvataan Jeesus-lapsen kädessä.

Kirves Puun juurelle pantu kirves on Jumalan tuomion vertauskuva.

Kissa Marian ilmestystä kuvaavissa maalauksissa paholainen saattaa paeta huoneesta kissan hahmossa.

Kivi Mooses sai veden virtaaman kivistä iskemällä sitä sauvallaan.

Kolminaisuus Kuvataiteessa kolminaisuus esitettiin alkuaan kolmena vierekkäin istuvana henkilönä, mutta Pyhän Hengen kuvaaminen ihmiseksi kiellettiin 900-l lähtien. Ihmishahmo korvattiin kyyhkysellä./ Keskiaikaisissa veistoksissa kolminaisuus kuvattu myös Jumalana jolla kolmikasvoinen pää. Kiellettiin 1628./ Muita symboleja tasasivuinen kolmio, jonka sisällä voi olla Jumalan silmä, erityisen tavallinen barokin ajan kirkkotaiteessa.

Korppi Korppi toi profeetta *Elialle* erämaahan leipää ja lihaa./ *Nooa* lähetti korpin arkista etsimään kuivaa maata.

Korva Jeesuksen siittäminen on varhaiskeskiajan taiteessa toisinaan kuvattu naiivisti Pyhän Hengen kyyhkysen tunkeutumisenä sisälle Marian korvaan.

Kotka Kuolleista nousseen Kristuksen attribuutti./ Kirkkotaiteessa kotka on usein kuvattu kastealtaan yläpuolella ja sitä on pidetty kasteen vertauskuvana./ Käärmeiden surmaajana kotka symboloi voittoa paholaisesta./ Kotka estää petoja syömästä kuolleiden pyhimysten ruumiita.

Kristalli kts. Timantti

Kristoforos Pyhimys, joka esitetään kantamassa Jeesus-lasta joen yli. Kuvattu jättiläiseksi jolla on kädessään viheriöivä sauva tai seiväs ja harteillaan Jeesus-lapsi. Lapsi pitää kädessään lunastamansa maailman symbolina ns. valtio-omenaa. Keskiäikaisten kirkkojemme seinämaalauksien ja saarnatuolien suosittu kuva-aihe. Usein vaikea

erottaa onko saarnatuolin jalan hahmo Kristoforos vai *Simson*.

Kristuksen aseet Kärsimyksen työkaluina on esitetty risti, keihäs, keppi, sieni, naulat, orjantappurakruunu, ruoska, arpakuutiot, vasara, hohtimet sekä käsi, joka antoi Jeesukselle korvapuustin.

Kruunu Kristillisessä symboliikassa ilmaisee Jumalan valtaa ja majasteettisuutta./ Kruunu esiintyy mm. Marian kruunaamisessa taivaan kuningattareksi./ Marttyyreillä oli voiton kruunut./ Kolminkertainen kruunu paavin tunnus, viisinkertainen Jumalan./ Kolmella itämaan tietäjällä keski-ajalta lähtien kruunut.

Kukko Kukko Pietarin rinnalla viittaa siihen, että kun hän Jeesuksen viimeisenä iltana kielsi tämän kolmasti kukko kiekui.

Kultainen vasikka *Mooses* hävitti epäjumalana palvotun kultaisen vasikan kuvan.

Kuninkaiden kumarrus Kuvataiteissa erittäin suosittu aihe. Esiintyy jo vanhimmassa kristillisessä taiteessa. Kuninkaat edustavat symbolisesti pakanakansoja ja antiikin maailman viisautta. Alunperin puhuttiin tietäjistä tai kolmesta viisaasta miehestä, 200-l lähtien kuninkaista. Taiteessa tietäjien kuninkuus alkaa näkyä vasta 900-l lähtien. Kruunupäisinä heidät esitettiin 900-1000-luvulta lähtien. Joskus myös sädekehät pyhimyksen merkinä (1100-l lähtien). Täyskeskiajalta lähtien heidät on esitetty traditionaalisesti edustamassa eri ikäkausia ja eri maanosia ja rotuja; mustaihoinen mauri tai etiopialainen, aasialainen ja eurooppalainen. Kuninkaiden lahjat kulta, suitsuke ja mirha viittaavat Jeesuksen kuninkuuteen, inhimillisyyteen ja jumaluuteen. Myöhäiskeskiajalle saakka usein yksi heistä osoittaa tähteä, joka on heidät johdattanut paikalle, kun taas vanhin heistä on kumartunut Jeesuslapsen edessä ja hänen kruununsa on maassa. Kumarrus tapahtuu päiväsaikaan, toisin kuin paimenten kumarrus, joka on yöllä. Myös hoviväkeä saattaa olla paikalla. Taustalla Daavidin palatsin rauniot.

Kuolemantanssi Keskiäijalla esiintyi kuva-aihe, jossa eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ihmisten kulkue

vaeltaa luurangot ja viikatemiehet seuranaan kohti hautaa. Suomessa ainoa aiheita kuvaava maalaus on *Inkoon* kirkossa./ Toisen keski-aikaisen uskomuksen mukaan vainajat nousivat keskiyöllä tanssimaan hautausmaalla.

Kuu Maria joskus kuvattu istumassa kuunsirpin päällä; *Apokalyptinen madonna*.

Kynttilä Palava kynttilä kuvaa Kristusta, maailman valoa./ Hautajaisten yhteydessä se kuvaa mm. ylösnousemusta ja voittoa kuolemasta./ Sammuttanut kynttilä kuoleman symboli.

Kyyhkynen Pyhän hengen symboli./ Kyyhkynen toi Nooalle vedenpaisumuksen jälkeen oliivipuun oksan./ Kasteessa Jeesuksen pään päälle laskeutui kyyhkynen./ Marian ilmestyksessä voidaan nähdä kyyhkynen./ Evankeliuminkirjoittajien kuvissa voidaan nähdä innoittajana Pyhän Hengen kyyhkynen, joka sanelee kirjoittajille mitä heidän tulee kirjoittaa./ Kirkkotaiteen kuvauksissa kyyhkynen nähdään usein neitsyt Marian pään päällä merkinä siitä, että Jeesus sikisi Pyhästä Hengestä./ Kuvissa *Marian kruunauksessa taivaan kuningattareksi* valkoinen kyyhkynen Marian pään päällä kuvaa Marian neitseellistä puhtautta.

Käsi Kirkkotaiteessa seinästä ulos ojentuva käsi tai taivaasta alas laskeutuva käsi kuvaa Jumalan huolenpitoa./ Kohotetut avoimet kädet omaksuttiin kristilliseen symboliikkaan siunauksen vertauskuvaksi./ *Pilatus* pesi kätensä julkisesti halutessaan osoittaa viattomuutensa.

Käärme Pahuuden ja kavaluuden symboli. Raamatun paratiisikertomuksessa se on Jumalan vastustajan ruumiillistuma, joka houkutteli *Eevan* tottelemattomuuteen. Käärme näkyy toisinaan Jeesuksen ristin juurella syntiinlankeemuksen merkinä. / *Mooseksen* ja *Aaronin* sauvat muuttuivat käärmeeksi. / Neitsyt Maria tallaa käärmeen jalkoihinsa.

Laiva Vertauskuva kirkosta, jota Kristus ohjaa./ Suomen kirkoissa runsaat 200 kirkon katosta riippuvaa votiivilaivaa. Nämä ovat lahjoituksia onnistuneista merimatkoista tai merihädässä saadusta avusta tai muistoja merellä hukkuneista.

Lammas Uhrilammas on marttyyriuden vertauskuva.

Lasarus Spitaalinen kerjäläinen, joka oli täynnä paiseita ja sai tuonpuoleisessa korvauksen maanpäällisestä surkeudestaan. Koirat nuolivat Lasaruksen paiseita./ Toinen Lasarus herätettiin Jeesuksen avulla kuolleista. Lasarus esiintyy usein kirkkotaiteessa ylösnousemususkon vertauskuvana.

Laupias Samarialainen Pappi ja Leeviläinen eivät auttaneet tiellä rosvojen ryöstämäksi joutunutta miestä, mutta halveksittu samarialainen satoi miehen haavat ja vei miehen majataloon.

Langennut enkeli Kuvattu lepakon siivet omaavana paholaisena.

Leipä Jeesus ruokki ihmisjoukon viidellä leivällä ja kahdella kalalla./ Ehtoollisella nautittu leipä on Kristuksen ruumiin vertauskuva.

Lilja Pyhimys attributtina kuvaa kantajansa siveellistä puhtautta ja hurskautta. Enkeli Gabriel kuvataan usein Neitsyt Marialle ilmestyessään kädessään lilja, samoin Joosef sekä Marian vanhemmat *Joakim ja Anna*.

Lohikäärme Paholaisen ruumiillistuma. Erityisen tavallinen lohikäärme on Ilmestyskirjaan pohjautuvissa kuvissa, jossa arkkienkeli *Mikael* voittaa sen. Tosinaan lohikäärmeen kanssa kamppailee Englannin suojeluspyhimys *pyhä Yrjö*. Usein on vaikeaa erottaa kummasta on kyse. Jos taistelijan puvussa on tasavartinen risti, hän on Yrjö./ Ilmestyskirjassa kuvataan seitsemänpäinen lohikäärme./ Ihmisiä nielaisevat helvetin kidat on kuvattu joskus lohikäärmeen kidoiksi. Suomessa vielä 1700-l runsaasti helvetin kärsimyksiä yksityiskohtaisesti esittäviä kirkkomaalauksia.

Loot Lootin vaimo jähmettyi suolapatsaaksi katsottuaan taakseen tuhoutuvaa kaupunkia.

Lucifer Langennut enkeli jonka Jumala Jesajan kirjan mukaan tuomitsi helvettiin rangistukseksi ylpeydestä.

Luola Betlehemin talli on joskus kuvattu kallioluolaksi./ Jeesus haudattiin kallioluolaan./ Evankelista *Johannes* sai Patamos-saaren luolassa valtaisan näkynsä lopun ajoista.

Luu Eeva luotiin Adamin kylkiluusta.

Luukas Evankeliuminkirjoittaja. Kreikkalainen lääkäri. Legenda kertoo hänen olleen taiteilija. Tunnuksena siivekäs härkä.

Luuranko Viimeisen tuomion kuvauksissa nähdään usein haudoista nousevia luurankoja. Varusteinaan tiimalasi, viikate tai sirppi.

Luuta Kristillisessä symboliikassa luuta liittyy *Marttaan*, kodin hoitoon paneutuneeseen Jeesuksen ystävään.

Lähde Ikuisen elämän ja uudestisyntymisen verauskuva./ Mooses löi sauvallaan kalliioon ja siihen puhkesi lähde.

Maito Keskiajan kirkkotaiteessa kuvataan Maria usein imettämässä Jeesus-lasta. Hänen vastakohtanaan olivat ”pahat äidit”, jotka ruokkivat rinnoillaan käärmettä.

Majakka Majakan valo on vertauskuva Jumalan sanasta, joka ohjaa valollaan elämän laivaa oikeaan suuntaan.

Mammona Esitetään tavallisimmin kullasta tehtynä epäjumalana tai paholaisen hahmossa, joka sirottelee ympärilleen rahojaan.

Maria Kirkkotaiteen yleisin hahmo Jeesuksen ohella. Tavallisimmin hänet esitetään yhdessä Jeesus-lapsen kanssa. Aihetta on kuvattu jo Rooman katakombimaalauksissa, mutta vasta 1100-luvulta lähtien Maria alkoi saada merkittävän aseman länsimaiden taiteessa. Pyhän *Birgitan* näkemän ilmestyksen mukaisesti Neitsyt Maria alettiin esittää 1400-luvulta lähtien kultatukkaisena ja valkea pukuisena polvistuneena valkoisella liinalla makaavan, valoa hohtavan Jeesus-lapsen edessä. Luterilaisessa kirkossa Marian kuvaukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Jumalanäiti Ortodoksisen kirkon piirissä käytetty nimitys Neitsyt Mariasta.

Ikonien viisi perustyyppiä: *Jumalansynnyttäjä*, *Valtaistuvin*, *Tiennäyttävä*, *Hellyyden Jumalanäiti ja Ennusmerkki*. Jumalanäidin ikonissa aina kirjaimet MR THY ("Jumalanäiti"). Maria esiintyy näissä ikoneissa harvoin ilman Jeesus-lasta. Neitsyyden merkinä päällysasussa hänellä on kolme ristiä, jotka on usein koristeltu muistuttamaan tähtiä. Efesoksen kirkolliskokouksessa vuonna 431 Neitsyt Mariaa alettiin kutsua *Jumalansynnyttäjäksi*.

Visuaalinen esikuva saatiin myöhäishellenistisestä taiteesta; Isis-Jumalatar lapsineen. *Ennusmerkki* ikonissa Marian kummatkin kädet ovat kohotettu rukousasentoon. *Tiennäyttävä* ikonissa Marian käsi osoittaa Jeesus-lasta. *Hellyyden Jumalanäiti* ikonissa Jeesus-lapsi on kietonut kätensä Marian kaulan ympäri.

Apokalyptinen Madonna Pohjautuu Johanneksen ilmestyskirjan tekstiin. Maria on varsinkin 1500-1600-l esitetty seisomassa kuunsirpillä auringonsäteiden ympäröimänä. Päässä 12 tähden tähtikruunu ja joissain kuvissa Maria polkee toisella jalalla käärmettä.

Marian ilmoitus Enkeli Gabriel ilmestyi Marialle ilmoittamaan Jeesuksen tulevan syntymän. Kohtaus esiintyy taiteessa jo 400-luvulla. Upeimmat ja yksityiskohtaisimmat esitykset ovat myöhäiskeskiajan gotiikan taiteessa. Maria istuu yleensä huoneessaan tai kotinsa terassilla ja hurskauden tunnuskuvana hänet nähdään usein avaamassa Raamattua tai hän on lukemassa sitä. Marian päässä saattaa olla kruunu. Joidenkin legendojen mukaan Maria oli ilmoituksen tullessa kehräämässä tai kaivolla, joten hänet voidaan myös esittää näissä paikoissa ja hänellä saattaa olla villaa kädessään tai joskus villakoira vierellään. Suljettu, usein muurilla ympäröity piha liittyy Marian koskemattomuuteen, kuten myös puhtauden symboleina esiintyvät pyyheliina ja valkoinen lilja. Enkeli Gabriel ilmestyy yleensä vasemmalta (Kempeleen kirkossa oikealta.) ja ilmoittaa asiansa seisten tai polvistuen, kun taas Maria istuu. Usein Pyhä Henki esiintyy valonsäteessä kyyhkysen hahmossa ja paholainen saattaa paeta huoneesta vastaavasti kissan hahmossa. Monissa kuvissa Jeesus lapsi kiittää ilmojen halki ristin olallaan kohti tulevaa äitiään. Joissain kuvissa voi esiintyä myös Isä Jumala tavallisesti parrakkaan vanhan miehen hahmossa ja kuvan taustalla saatetaan

esittää kohtaus Aatamin ja Eevan paratiisista karkoituksesta.

Maria tähkäpuvussa 1300-l lähtien tavallinen pyhiinvaeltajien hartauskuva. Marian viitta koristeltu tähkäpää kuvioilla

Maria ristin juurella Kohtauksessa läsnä Neitsyt Maria, opetuslapsi *Johannes, Magdalan Maria*, ryhmä hurskaita naisia, *Joosef Arimatialainen*, joka hautasi Jeesuksen, sekä *Nikodemos*

Pieta Ristiltä alasotetun Jeesuksen ruumis lepää hänen äitinsä Marian sylissä.

Marian taivaaseen ottaminen Maria lepää kuolinvuoteellaan ympärillään apostolit, jotka enkeli oli kutsunut paikalle. Marian tai apostolien kädessä palava kynttilä.

Maesta Valtaistuimella istuva Maria. Bysanttilainen Maria-tyyppi, jossa Neitsyt Maria istuu lapsensa kanssa valtaistuimella enkeleiden ympäröimänä tuli tavalliseksi Italiassa 1200-luvulla. Pään ympärillä sädekehä tai kruunu.

Maria taivaan kuningatar Maria puettuna siniseen viittaan ja päässään hänellä on tähtikehä, kruunu, jalokivin koristettu diadeemi tai seppäle, jossa 12 tähteä. (Pohjautuen *Ilmestyskirjan* tekstiin). Punainen viitta viittaa siihen, että Maria on marttyyrien kuningatar. Aihe tavataan eräissä Suomenkin keskiaikaisissa kirkoissa, joko seinämaalauksissa tai alttarikaapeissa.

Suojelusviitan Madonna, Armon äiti Maria, Mater Misericordiae Katolisten kirkkojen maalauksissa ja veistoksissa Maria on kuvattu seisomassa kädet levitettyinä ja suuri joukko ihmisiä hänen viittansa suojassa. Suomessa *Paraisten* ja *Lohjan* kirkkojen keskiajan lopulta olevissa seinämaalauksissa. Aihe sisältää ajatuksen Mariasta koko ihmiskunnan suojelijana.

Pyhä keskustelu Madonna ja lapsi *Pyhän Katariinan* ja *Pyhän Maria Magdaleenan* kanssa.

Ruususeppeleladonna, Ruusukko madonna Maria ja lapsi kuvattu ruusu-köynnöksen ympäröimänä jakamassa rukousnauhoja tai niiden vertauskuvia, ruususeppeleitä.

Marian attribuutteina on käytetty monia eri kukkia, tavallisimpia kieli, lilja, erityisesti ruusu. Niiden valkoinen väri kuvastaa hänen puhtauttaan, neitsyyttään. Punaiset kukat taas hänen kärsimyksiään.

Marian monogrammit:

MR = *Maria regina*, Maria taivaan kuningatar.

AM = *Ave Maria*, "Ole tervehditty, Maria".

M-kirjain ja kruunu = Maria taivaan kuningatar. Bysantin taiteessa kirjaimet: MP ThY

Maria Magdalena Opetuslapsi. *Martan* sisar. Sekoitettu usein syntiseen vaimoon fariseuksen luona. Tunnuksena voidepurkki, jolla hän voiteli Jeesuksen jalat./ Maria pyyhki Jeesuksen jalat kallisarvoisella voiteella ja kuivasi ne hiuksillaan. / Maria meni Jeesuksen haudalle voidellakseen tämän ruumiin.

Marjat Taiteilijat ovat maallaneet kirkollisiin kuviin marjoja, mutta tiettyä erityismerkitystä niillä ei useinkaan ole. Kolmiosainen lehti: kolminaisuus. Punainen väri synnin houkutus. Marjat vanhurskaan ihmisen hyvät teot.

Marjakuusi Kristikunnassa suosittu hautausmaiden koristekasvi. Pitkäikäisenä kuolemattomuuden vertauskuva, toivo olemassaolon jatkumisesta kuoleman jälkeen

Markus Evankeliumin kirjoittaja. Tunnuksena siivekäs leijona.

Martta Martta ja *Maria* olivat sisaruksia. Jeesus poikkesi heidän kotiinsa, jossa Martta touhusi taloustöissä. Maria taas oli asettunut kuuntelemaan Jeesuksen puhetta hänen jalkojen juureen, jolloin ahkera Martta moitti häntä. Tunnus luuta.

Matteus Apostoli ja evankeliuminkirjoittaja. Usein tunnuksena rahakukkaro tai -lipas, joka muistuttaa hänen alkuperäisestä tullimiehen ammatista sekä mustepullo tai piilukirves, jolla hänen pää katkaistiin ristiinnaulitsemisen jälkeen. Evankeliuminkirjoittajana Matteus kantaa kirjaa

Mattias Apostoli. Tunnuksena taistelu- tai mestauskirves eli tappara (saksalaisissa kuvissa), keihäs (italialaisissa kuvissa), käyräsapeli tai miekka. Mestattiin katkaisemalla kaula.

Mehiläinen Kirkkoa on verrattu mehiläispesään. Mehiläisten väsymätön työ oman elinyhteisönsä hyväksi.

Metsäkarju Käytetty joskus Kristus-symbolina, *Eber* sana johdettu virheellisesti nimestä *Ibrim*. Ensisijassa kuvaa kuitenkin hillitöntä ja villiä elämäntapaa.

Miekka Arkkienkeli Mikaelin ase./ Marian sydämen läpi lyöty miekka symboloi hänen tuskaansa ristin juurella./ Seitsemän miekkaa, joka oli tavallinen kuva-aihe varsinkin barokin ajan ikonografiassa, viittaa Marian "seitsemään tuskaan"./ Kuningas Daavid on kuvattu miekka kädessä./ Miekka on liitetty myös Betlehemin lastenmurhaan./ Viimeisellä tuomiolla Johanneksen Ilmestyksen mukaan tuomarin suuhun on usein sijoitettu siitä ulos työntyvä totuudenmiekka.

Mikael Arkkienkeli Mikael esitetään usein taistelemassa miekka kädessään lohikäärmettä ja langenneita pimeyden enkeleitä vastaan. Myös vaaka. / Esiintyy Neitsyt Marian taivaaseen ottamisen yhteydessä./ Punnitsee sielut viimeisellä tuomiolla./ Kristuksen lipunkantaja./ Katolisen kirkon suojelusenkeli.

Mooses Faaraon tytär löysi *Mooses*-lapsen kaislakorista Niilin rannalta./ Mooses sai Siinain vuorella Jumalalta kymmenen käskyä sisältävät lain taulut./ Kohtasi jumalan palavassa pensaassa./ Löi sauvallaan vettä kalliosta.

Morsian Kirkkotaiteessa taivaallisia häitä kuvaavissa maalauksissa monet naispyhimykset on esitetty Kristuksen morsiamina.

Muna Munasta kuoriutuva kananpoika kuvaa haudasta nousevaa Kristusta.

Muuri tai aita Suljettu aita tai muuri Marian ympärillä kuvaa Marian koskemattomuutta.

Mystinen mylly Kuuluu keskiajan kristilliseen symboliikkaan, jossa profeetta *Jesaja* kaataa Vanhan testamentin vehnänjyviä myllyn suppiloon ja apostoli *Paavali* ottaa jauhot vastaan. Toisessa versiossa neljä evankeliumin kirjoittajaa kaataa jyvät myllyyn, apostolit laittavat myllynpyörän liikkeelle ja kirkkoisät ottavat vastaan jauhot ja Jeesus jakaa niistä leivotut ehtoollisleivät uskoville.

Myllynkivi Taivaasta maahan heitetty myllynkivi on jumalallisen rangaistuksen vertauskuva.

Myrsky Tavallisimmin koettu jumalallisten voimien väkivaltaiseksi ilmaukseksi tai Jumalan tahdon ilmoittajaksi.

Naula Sydänkeskiajalla Jeesuksen naulaamiseen käytettyjä nauloja oli neljä. Myöhemmin vain kolme, jalat on tällöin kiinnitetty yhdellä naulalla.

Neilikka Saksassa neilikkaa pidettiin hedelmiensä muodon vuoksi *naulakukkana* ja tästä johtuen Kristuksen ristiinnaulitsemisen symbolina./ Mariaa ja Jeesus lasta esittävässä kuvissa nähdään usein karmiininpunainen neilikka./ Valkoinen neilikka kuvaa Marian neitsyyttä.

Nooa Kuuliainen Nooa rakensi arkin jolla hänen perheensä sekä maailman eläimet pelastuivat vedenpaisumuksesta. Atribuutteja kirkkotaiteessa kyyhkynen nokassaan oliivipuun oksa sekä Jumalan liiton tunnuksena sateenkaari.

Nuoli Jousen ja nuolen särkeminen kuvaa rauhan aikaa./ Kulkutaudit kuten rutto on usein kuvattu nuolia ampuvaksi koston enkeliksi.

Ohdake Piikikäs ohdake kuvastaa Kristuksen kärsimyksiä ja saattaa maalauksissa esiintyä ristin juurella.

Oliivipuun oksa Oliivipuunoksa kuvaa rauhaa, jonka Jumala teki ihmiskunnan kanssa./ Nooa lähetti arkistaan kyyhkynen tutkimaan joko vesi oli laskenut. Kyyhkynen palasi arkkiin oliivipuunoksa nokassaan, mikä oli merkki Jumalan lähettämän vedenpaisumuksen väistymisestä.

Omena Vanhassa testamentissa omena edustaa kiusausta ja perisyntiä. Syntiinlankeemus hetkellä käärmeellä oli suussaan omena tai Eeva pitää kädessään omenaa./ Omena Jeesus-lapsen kädessä ilmaisee että hän ottaa kannettavakseen maailman synnit./ Jeesus-lapsi ojentaa omenaa Marialle merkiksi siitä, että hän on uusi Adam ja Maria on uusi Eeva. He korjaavat syntiinlankeemuksen virheen.

Orjantappura Kristuksen kärsimyksen vertauskuva.

Orvokki Kolmivärinen keto-orvokki on Pyhän kolminaisuuden vertauskuva./ Violetti orvokki kuvaa Kristuksen kärsimyksiä purppuranpunainen taas Kristuksen taivaallista kuninkuutta. Lisäsi orvokilla kuvattiin keskiajalla Marian nöyryyttä.

Paavali Apostoli. Entiseltä nimeltään *Saul*. Ammatiltaan teltantekijä. Nuorena kristittyjen vainoaja, mutta Damaskoksen tiellä sokaistui Kristus-näystä ja putosi ratsunsa selästä. Tunnuksena miekka, jolla hänet surmattiin tai kirja, joka symboloi hänen lähettämiään kirjeitään perustamilleen seurakunnilleen.

Paholainen Paholaiselle kuvattu korppikotkan nokan tapainen nenä, terävät eläimen korvat, talttamaiset hampaat, sarvet, pukin jalat ja pukin häntä. Joskus hevosen kaviot tai ihmisen tai hevosen jalka. Siivet, lepakonsiivet. Kantaa vasaraa, hiilihankoa tai seivästä. Keskiajalta lähtien paholainen on usein kuvattu vaatteiltaan tai ihonvärittään punaisena. Paholaisen hahmon alkuperänä on ollut antiikin mytologian *Panin* ja *satyyrien* ulkoisia ominaisuuksia. Tavallinen paholaissymboli on myös käärme tai lohikäärme. Kun ihmisestä karkotetaan pahoja henkiä hänen suustaan ryömii pieniä mustia hahmoja, jotka edustavat riivajia.

Paimen *Jeesus hyvä paimen* aihe kristillisen taiteen tavallisimpia kuva-aiheita./ Nuori *Daavid* puolusti laumaansa leijonia ja karhuja vastaan.

Paimenten kumarrus Paimenia kuvauksissa on yleensä yhdestä kolmeen. Tavallisimmin he seisovat tai polvistuvat seimen edessä kädessään ammattinsa merkinä lastapäinen sauva ja vierellään lampaita. Paitsi seimen äärellä paimenia on myös kuvattu kedolla, jossa enkeli teki ilmoituksen. Paimenten kumarrus tapahtui yöllä.

Pako Egyptiin Joosef sai enkeliltä kehoituksen lähteä pakomatkalta Egyptiin välttääkseen Betlehemin lastensurman. Joosef taluttaa aasia ja Maria ratsastaa Jeesus-lapsen kanssa. Mukana seurasi Joosefin pojat. Matkan aikana tapahtui useita

taiteessakin kuvattuja ihmetekoja: *Elonkorjuuihme*, Paettuaan vastakylvetyyn pellon poikki vilja kasvoi täyteen mittaansa yhdessä yössä. *Palmuihme*: Palmu kumartuu Jeesus-lapsen käskystä, jotta perhe saisi sen hedelmiä syödäkseen.

Pyhän perheen tai pelkästään *Marian ja lapsen lepo hetki* paon aikana on ollut suosittu hartauskuvien aihe. Karu erämaa lepopaikkana vaihtui 1500-luvun puolivälistä lähtien vihreään maisemaan.

Taiteissa on myös esitetty perheen paluumatkaa Nasaretiin ja tämä on kuvattu kulkusuunnaltaan yleensä oikealta vasemmalle, kun menomatka on päinvastaiseen suuntaan. Legendan mukaan he paluumatkalla kohtasivat *Elisabetin ja Johannes Kastajan*. (Leonardon Luolamadonna).

Palmu Voiton, ikuisen elämän ja taivaaseen päässeiden symboli./ Jeesus ratsasti aasilla Jerusalemiin ja kansa otti hänet vastaan palmunoksia heilutellen ja tielle levittäen./ Paratiisiin viheriöivä palmu myös suosittu kuva-aihe.

Pasuuna Pasuunaan puhaltavat enkelit ovat tavallinen aihe kirkkotaiteessa / Jerikon muurit sortuivat kun seitsemän pappia puhalsi pasuunoihinsa./ Pasuunan ääni kuuluttaa viimeisen tuomion päivänä ja kutsuu elävät ja kuolleet Jumalan eteen.

Peili Kirkas peili kuvaa hyvettä ja himmeä peili pahetta.

Pelikaani Pelikaani teki haavan rintansa ja ruokki poikasiaan omalla verellään. Lintu edustaakin itsensä uhraamista ja on näin Kristuksen vertauskuva. Suomenkin kirkkotaiteessa tavallinen symbolikuviokuva, vaikkakin se ei ole koskaan kuulunut maamme linnustoon.

Pentagrammi Kristillisessä ikonografiassa viisisakarainen tähti viittaa ristiinnaulitun Kristuksen viiteen haavaan.

Pera Roomalainen neito, joka ravitsi vankilaan joutunutta vanhaa isäänsä *Cimonia* rinnoillaan. (*Caritas humana*-inhimillinen rakkaus).

Perhonen Ylösousemuksen symboli.
Muodonmuutos toukasta koteloksi ja perhoseksi.

Persikka Jeesus-lapsen kädessä edustaa pelastusta.

Pietari Apostoli. Kaljupäinen mies, joka on kuvattu kädessään yksi tai kaksi taivasten valtakunnan avainta. Tavallinen tunnus myös risti ylösalaisin käännettynä liittyen Pietarin tahtoon tulla ristiinnaulituksi ylösalaisin. Toisessa kädessä saattaa olla paimensauva, sillä Jeesus asetti Pietarin "lampaattensa kaitsijaksi". Kukko Pietarin rinnalla viittaa siihen, että hän Jeesuksen viimeisenä iltana kielsi tämän kolmasti ennen kuin kukko kiekui./ Pietari vangittiin selliin, mutta yöllä tuli enkeli, joka johdatti hänet ulos nukkuvien vartijoiden ohi.

Pilvet Jumala johdatti Egyptistä lähtenyttä Israelin kansaa pilvipatsaassa./ Pilvi verhosi taivaaseen nousseen Kristuksen apostolien näkyvistä./ Kirkkotaiteessa pilvet ovat Jumalan valtaistuimena.

Piru kts. Paholainen

Portti Tuonelan portti. Helvetin portti./ *Maria taivaan porttina.*/ Taivaan portinvartijoina toimivat arkkienkeli *Mikael* ja apostoli *Pietari.*/ *Simson* kantoi paikoiltaan Gassan kaupungin portit.

Puu Hedelmätön ja kuivunut puu on syntisen ihmisen symboli./ Paratiisin hyvän ja pahan tiedon puu./ Kirkkotaiteessa ristipuusta versoavat usein oksat tai lehdet.

Puutarha Aidattu ja suljettu puutarha Marian neitsyyden symboli.

Pyhä perhe Perhekohtaus, jossa Maria kuvattu Jeesus-lapsen seurassa. Taustalla Joosef.

Pylväs *Simson* kaatoi filistealaisten temppelin pylväät.

Pässi Pässin nahasta tehtiin profeetta *Elia*n vyö.

Pääkallo Jeesuksen ristin juurelle usein sijoitettu (Adamin) pääkallo./

Pyhimysten kuvissa pääkallot symboloivat ajattelijan jatkuvaa tietoisuutta kaiken maallisen katoavaisuudesta.

Pääskynen Kristuksen lihaksitulemisen vertauskuva.

Rafael Arkkienkeli. Maalaustaiteessa kuvattu *Tobiaan* seuralaisena. Kädessään sauva ja vyöllä pyhiinvaeltajan kukkaro. Myös simpukka. Suojelee pyhiinvaeltajia, matkailijoita ja lapsia.

Riikinkukko Riikinkukon lihan uskottiin olevan mätänemätöntä ja siksi siitä tuli haudassa lepäävän Kristuksen vertauskuva./ Kaksi samasta maljasta juovaa riikinkukkoa viittaa uudestisyntymiseen./ Kerubit on usein varustettu neljällä riikinkukon sulista kootulla siivellä./ Riikinkukon silmien on katsottu kuvaavan Jumalan kaikkietävyvyyttä./ Ristin tietä kuvaavissa barokin ajan maalauksissa Jeesus, jolta on ryöstetty vaatteet, sovittaa ihmisten ylpeyden synnin. Ylpeys on tällöin kuvattu riikinkukon muodossa.

Risti Ikuisen elämän verauskuva ja kuolemasta saavutetun voiton symboli.

Andreaan risti on X:n muotoinen./ Pietarin risti on käännetty ylösalaisin./ Venäläisessä ristissä on Kristuksen pään yläpuolella päällekirjoitus taulu ja alhaalla jalkojen kohdalla poikkipuu, jossa ylöspäin osoittava puoli viittaa paratiisiin päässeeseen ryöväriin alaspäin osoittava kadotukseen joutuneeseen./ Y:n muotoinen kahveliristi on usein varustettu haarakkeella ja liittyy elämän puu-symbolikkaan./ Konstantinuksen ristissä yhdistyy Kristuksen nimen kaksi ensimmäistä kirjainta./ T-risti eli Antoniuksen risti./ Ankkuriristi./ Egyptiläisten käyttämä silmukka risti./ Ristin on sanottu olevan tehty paratiisin puusta.

Rotta Rotta on jo varhain yhdistetty paholaiseen ja sen demonisiin apureihin.

Ruus Punainen ruusu kuvaa Kristuksen verta, joka vuoti ristillä./ Taivaallista rakkautta./ Ruusu on myös vaikenemisen symboli; rippituoleihin sijoitettiin puuleikkaus ruusu, jonka alla rippi-isällä oli vaitiolo-velvollisuus./ Valkoinen ruusu symboloi Marian neitsyyttä, keltainen hänen taivaallista kirkkautta,

punainen hänen äidinrakkauttaan ja kärsimyksiään./
Viisi punaista ruusua kuvaa Kristuksen viittä haavaa.

Ryövärit Kirkkotaiteessa katuva ryöväri on kuvattu ristiinnaulitun Jeesuksen oikealle puolelle ja katumaton ryöväri hänen vasemmalle puolelle.

Saksanhirvi Keskiajan kirkkotaiteessa hirvi esiintyy toisinaan nakertamassa viiniköynnösiä. Tällöin se on vertauskuva ihmisestä, joka voi jo maan päällä päästä osalliseksi Jumalan armon taivaallisesta hyvyksistä./ Hirven halu vesilähteelle kuvaa ihmistä joka tavoittelee puhdistavaa kasteveettä. Tämän vuoksi kastemaljojen suosittu reliefiaihe.

Salama Ilmaisee Jumalan läsnäoloa kymmenen käskyn antamishetkellä Siinain vuorella./ Viimeisen tuomion kuvauksissa Jumalan tuomio tulee salaman muodossa./ Salama on myös tulkittu taivaasta ulosheitetyksi tai lähteneeksi käärmeeksi .

Salome ja Zelomi Jeesus-lapsen syntymän hetkellä avuksi tuli kaksi naista, Salome ja Zelomi, joista toinen ei uskonut Marian neitsyyteen. Rangaistukseksi Salomen käsi kuivui/halvaantui, mutta parantui hänen kosketettua Jeesus-lastaa.

Salomon *Salomonin tuomiossa* kuningas Salomon osoitti kuka oli kiistellyn poikalapsen oikea äiti.

Sammakko Johanneksen ilmestyksessä lohikäärmeen (paholaisen) suusta lähteneet saastaiset henget olivat sammakon muotoisia./ Kirkkoisät pitivät liejussa elävää sammakkoa paholaisen ja kerettiläisen harhaopettajien vertauskuvana./ Toisinaan sammakko ja rupisammakko on käsitetty ylösnousemuksen ja jälleensyntymisen vertauskuvaksi, koska kummankin kehitys etenee muodonmuutosten kautta vaiheesta toiseen.

Sarvet Johanneksen ilmestyksen mukaan Jumalan valtaistuimen edessä on seitsemän silmäinen ja sarvinen karitsa, jotka kuvaavat Jumalan seitsemää henkeä./ *Mooses* on aikoinaan kirkkotaiteessa kuvattu sarvipäisenä, perustuen latinakielisen Raamatun virheelliseen käännökseen./ Lohikäärmeellä oli paholaisen vertauskuvana seitsemän päätä ja kymmenen sarvea.

Satakieli Koska satakielen laulu kertoo aamun sarastuksesta kristityt ovat sanoneet sen kuvastavan ihmisen ikävää paratiisiin ja taivaaseen.

Sateenkaari Jumalan liiton merkki ja todiste siitä ettei vedenpaisumus tule enää hukuttamaan luomakuntaa./ Viimeistä tuomiota kuvattaessa on tuomari usein sijoitettu istumaan sateenkaarelle.

Sauva Sanasaattajan tunnusmerkki. Esim. enkeli Gabrielin kädessä *Marian ilmoituksessa*./ Vaelluksen aikana kuiva *Aaronin* sauva alkoi versomaan Jumalan antamana merkinä.

Sebastian Pyhän Sebastianin marttyyrikuolema on ollut suosittu kuva-aihe. Sebastian kuvattu nuolien lävistämänä ja pylvääseen sidottuna.

Seitsemän Maria koki elämässään seitsemän suurta tuskan hetkeä ja seitsemän ilon hetkeä.

Seppäle Synnistä ja pimeyden valloista saadun voiton vertauskuva.

Serafit Enkeleitä, jotka esiintyvät Jumalan palvelijoina hänen valtaistuimen ympärillä.

Siipi Kuvaa Jumalan varjelusta.

Silmä Auringonsäteiden tai kolmion sisällä silmä kuvaa Jumalan läsnäoloa ja hänen kaikkinäkevyyttään./ Korkeilla enkeliolennoilla saattaa olla siivissään silmät kuvaamassa heidän läpitukevaa katsettaan ja viisauttaan.

Sika Sialla on kuvattu ahneutta, juopottelua ja tietämättömyyttä./ Jeesus ajoi pahat henget 2000 sian laumaan, joka syöksyi järveen.

Simon kiivailija Apostoli. Kuvattu keski-ikäisenä miehenä kädessään saha, jolla hänet sahattiin kahtia.

Simpukankuori Apostoli Jaakob vanhemman tunnus.

Simeon Vanhus, joka tervehti Jeesus-lastaa temppelissä.

Simson Sotasankari, joka surmasi häntä tiellä vastaan tuleen leijonan./ Filistealainen *Delila* saa selville että epätavallisen voimakkaan Simsonin voima piilee hänen hiuksissaan. Simsonin nukkuessa *Delila* leikkaa hänen hiuksensa ja hänestä tulee heikko ja haavoittuva.

Sinetti Johanneksen Ilmestys mainitsee *Seitsemän sinetin kirjan*, jonka karitsa avasi./ Jeesuksen hauta lukittiin sinetillä.

Sininen Sinistä viittaa kantaa Neitsyt Maria. Väri viittaa Taivaan valtakuntaan. Lisäksi sinisen viitan on toisinaan saanut Jeesuskin varsinkin kun hänet esitetään taivaallisen totuuden opettajana.

Sisilisko Talviunta nukkuvana eläimenä siitä tuli kuoleman ja sitä seuraavan ylösnousemuksen vertauskuva.

Skorpioni Raamatussa skorpioni on demonisten voimien vertauskuva.

Sodoma ja Gomorra Kaksi kaupunkia, jotka Jumala tuhosi rangaistukseksi syntisestä elämänmenosta.

Sofia Pyhä Jumalan viisaus eli *Hagia Sophia*./ Pyhimys Sofialla oli kolme tytärtä Usko, Toivo ja Rakkaus, jotka kaikki kärsivät marttyyrikuoleman.

Soihtu Seitsemän soihtua merkitsevät Jumalan seitsemää voimaa tai henkeä. Lisäksi palavaa soihtua on pidetty Jumalan viisauden symbolina.

Stefanius Ensimmäinen kristitty marttyyri. Kivetettiin kuoliaaksi. Kuvattu parrattomana nuorena miehenä yllään diakonin hihallinen tunikka ja kädessään kiviä.

Suihkulähde Symboloi pelastumista.

Suitsutus Taivasta kohti nouseva suitsutus savu on ollut sekä taivaaseen kohoavan sielun, että Jumalan tykö nousevien rukousten vertauskuva.

Sulka Sulka kuvaa Jumalan varjelusta.

Sukupuu kts. Iisai

Suola Suolan uskottiin karkoittavan demoneita./ Vanhassa testamentissa suola kuvaa Jumalan ja hänen kansansa välistä liittoa./ *Lootin* vaimo muuttui suolapatsaaksi.

Susi Paholaisen symboli, joka uhkaa uskovaisten lammaslaumaa./ Paholaisen vertauskuvana sudella toisinaan lohikäärmeen kita./ *Susi lammasten vaatteissa* (Matteuksen evankeliumi).

Sydän Nuolen lävistämä sydän merkitsee ihmisiä rakastavaa ja heidän takiaan kärsivää Jeesusta./ Kirkkotaiteessa Marian sydämen lävistää, joko yksi tai seitsemän miekkaa kuvaten Marian tuskia.

Sypressi Ilmaisee tuonpuoleisen elämän toivoa. Istutettiin usein haudoille ja sijoitettiin kuva-aiheina sargofageihin.

Sädekehä Katakombeissa on 2.vuosisadalta peräisin oleva Kristuksen pää, jota ympäröi sädekehä. Myöhemmin sillä alettiin varustaa Maria, enkelit ja 300-l lähtien apostolit, evankeliuminkirjoittajat ja sittemmin myös muut pyhimykset. Kristuksen kuvissa tavalliseksi tuli ns. *ristinimbus*, jossa ympyrän jakavat neljään osaan ristin palkkipuut. Renesanssin aikaan alettiin käyttää pään yläpuolella leijuvaa rengasta. Kristikunnassa suosituimmaksi väriksi tuli kulta. Käytettiin alkuaan antiikin- ja hellenistisessä taiteessa. Keisarien tunnuksena mm. roomalaisissa rahoissa.

Tammi Kirkkotaiteessa sekä voiman, rohkeuden että ylpeyden vertauskuva./ Kaatunut tammi on monien kansojen perinteessä kuvannut Jumalan tuomiota./ *Absalom* kuoli jäätyään tukastaan kiinni tammen oksaan.

Timantti Valkoisia ja kirkkaita jalokiviä pidetään puhtauden ja siveyden symboleina ja ne yhdistetään siten Marian saastattomaan sikämiseen.

Tuhlaajapoika Jeesus kertoi vertauksen tuhlaajapojasta, joka kaiken tuhlanneena palaa kotiin.

Tiimalasi Katoavaisuuden, ajan kulumisen, siten myös kuoleman vertauskuva.

Tikapuut Taivaan ja maan yhteyden vertauskuva./ *Jaakobin* unessa enkelit kulkivat taivaaseen ulottuvia tikapuita ylös ja alas./ Toisinaan kuvattu tikapuilla myös Kristuksen taivaaseen astumista ja profeetta *Eliaan* taivaaseen kulkua, joka tavallisimmin on kerrottu tapahtuneen tulisilla vaunuilla./ Hyveiden tikkaissa on seitsemän puolaa.

Tikka Paholaisen symboli. Kuten tikka koputtaa puuta samoin paholainen tunkeutuu ihmisen onttoon sydämeen. Sama vertaus koskee myös palokärkeä./ Väsymättä hakkaava tikka tulkittiin myös keskiajalla lakkaamatta rukoilevan ihmisen vertauskuvaksi.

Tikli Edustaa Kristuksen kärsimystä. Punaisen täplän linnun kurkussa sanotaan tulleen veripisarasta, joka putosi sen kiskoessa piikkiä orjantappurakruunusta.

Tobia Hurskas Tobit sokeutui tapaturmaisesti. Hänen poikansa sively enkeli Rafaelin käskystä ikääntyneen isänsä silmät kalan sapella ja hän saa näkönsä takaisin.

Tuhka Säkkiin ja tuhkaan pukeutumista pidettiin nöyryyden ja katumuksen vertauskuvana.

Tukka *Simsonin* voima oli hiuksissa

Tuli Pyhän Hengen vertauskuva./ Pyhä Henki laskeutui kahdentoista tulisen kielen muodossa apostolien päälle ensimmäisenä helluntaina./ Helvetin tuli./ Kiirastuli.

Tuomas Apostoli. "Epäilevä Tuomas" ei uskonut Kristuksen ylösnousemukseen ennenkuin oli saanut koskettaa tämän haavoja. Tunnus suorakulma ja mahdollisesti rakennuskivet, jotka viittaavat hänen toimintaansa arkkitehtinä. Joskus myös keihäs tai miekka eli välineet joilla hänet surmattiin. Toisinaan vyö, jonka hän sai Neitsyt Marialta Öljymäellä.

Tuuli Johanneksen ilmestyksessä on mainittu neljä enkeliä pidättelemässä maan neljällä kulmalla sen neljää tuulta etteivät ne pääse hävittämään maata ja merta. *Dürer* on kuvannut nämä neljä tuulta siivellisinä puhaltavina enkelinä.

Tähti Maria on kuvattu seisomassa kuunsirpillä ja hänen päätään ympäröi tähtikruunu, jossa 12 tähteä./ Bethelemin tähti johdatti tietäjät Jeesuslapsen seimelle. Tämä tähti kuvataan tavallisesti kahdeksansakaraisena (komeettana)./ Taivaalta putoavat tähdet ovat Uudessa testamentissa maailmanlopun enne.

Uriel Arkkienkeli Uriel nähdään Jeesuksen tyhjällä haudalla.

Vaaka Arkkienkeli Mikael esiintyy vaaka kädessään viimeisellä tuomiolla ja punnitsee sillä sieluja kadotukseen tai taivaaseen.

Valas Jumala pani valaan nielaisemaan *Joonaan*. Kolmen päivän ja yön jälkeen valas oksensi hänet kuivalle maalle. Kirkkotaiteessa *Joonaan* kokemus on usein esitetty vertauskuvana kaikkien kuolleiden ylösnousemuksesta.

Valkoinen Valkoinen ilmaisee alkuparatiisin häiritsemätöntä viattomuutta tai myös synnittömyyttä ja puhtautta./ Vaalea kyyhkynen symboloi Pyhää Henkeä./ Jeesuksen syntymästä kertovissa kuvissa Marialla on toisinaan valkoinen puku kertomassa hänen neitsyydestään.

Valo Auringonsäteillä kuvataan Jumalan valoa./ Kirkkokynttilät symboloivat sekä Kristus-valoa että Jumalan sanan valoa. Pääsiäiskynttilät taas ylös nousseen Kristuksen vertauskuva.

Valtikka Kristuksen kärsimystä esittämissä kuvissa ja *Ecce homo* kuvissa on Vapahtajan kädessä pilkkavaltikkana ruoko.

Vaunut Profeetta *Elia* otettiin taivaaseen tulisilla vaunuilla.

Vedenpaisumus Jumala päätti hukuttaa maailman, koska ihmiset olivat hylännet Jumalan ja maa oli täynnä väkivaltaa. Vain Nooa ja hänen perheensä pelastuivat.

Veri Ehtoollisopissa leipä ja viini ovat Kristuksen ruumis ja veri./ Vapahtajan kyljestä vuoti verta ja vettä, kun se puhkaistiin keihäällä./ Ristiinnaulitsemista kuvaaviin maalauksiin on usein

sijoitettu enkeli, joka kokoaa vuotavan veren ja veren ehtoollismaljaan.

Verkko *Pietari* ja veljensä *Andreas* olivat ammatiltaan kalastajia ja ovat usein kuvattu verkkojensa kanssa.

Vesi Kasteessa vesi pesee pois synnin saastan.

Viikunapuu Usein sijoitettu paratiisia esittäviin kuviin./ Aatamalla ja Eevalla oli syntiinlakeenmuksen jälkeen verhonaan viikunapuunlehdet.

Viikunat Hedelmällisyyden verauskuva ja viitaavat esim. Marian ilmestyksen yhteydessä hänen tulevaan raskauteen./ Symboloivat myös paratiisista karkoitusta.

Viini Ehtoollisen sakramentissa viini on veren vertauskuva./ Jeesus muutti veden viiniksi *Kaanaan* häissä./ Viininkorju on aikojen lopulla tapahtuvan viimeisen tuomion vertauskuva./ *Nooa* päihtyi viinistä ja hänen poikansa peittivät viitalla isänsä alastomuuden.

Viinipuu Keskiajan taiteessa on esitetty kuva-aiheena vertausta, jossa Jeesus sanoo olevansa viinipuu. Puun oksilla istui opetuslapsia./ Kristuksen risti on kuvattu viinipuun lehtiä versovana elämänpuuna.

Violetti Liturgisessa käytössä kuvaa katumusta./ Vanhoissa Vapahtajan kärsimystä esittävässä kuvissa hänet on puettu violettiin viittaan.

Voidepurkki *Magdalan Marian* tunnus. Maria pyyhki Jeesuksen jalat kallisarvoisella voiteella ja kuivasi ne hiuksillaan.

Voitonlippu Karitsan etujalkojen väliin sijoitettu lippu on vertauskuva Jeesuksen voitosta synnistä ja kuolemasta.

Vuori Jumala ilmestyi *Moosekselle* pyhällä Siinain vuorella ja antoi lain taulut./ Aikojen lopussa tuleva maailman tuomari on kuvattu istumassa pilvien verhoamalla vuorella.

Värit *Punainen* on tulen, veren ja Kristuksen kärsimyksen väri. *Valkoinen* liittyy puhtauteen, kasteeseen ja ripillepääsyyn. *Keltainen* on keskiajalta alkaen tarkoittanut petosta ja kavaluutta: Juudas kietoo Jeesuksen keltaiseen viittaan. *Violetti* kuvaa katumusta, parannusta ja odotusta ja kuuluu sen vuoksi kirkon paastonaikoihin. *Vihreä* elämän, toivon, kasvun ja Pyhän kolminaisuuden väri. *Musta* liittyy pitkään perjantaihin ja hautajaisiin. *Sinistä* käytetään Neitsyt Marian värinä. Keskiajalla *ruskea* oli surun väri. Munkkijärjestöt viestittivät sen avulla vetäytymistä maailmasta.

Yksisarvinen Enkeli *Gabriel* on toisinaan kuvattu metsästäjänä joka ajaa kallisarvoisen yksisarvisen Neitsyen luo. Apuna hänellä on kolme tai neljä ajokoiraa. Näissä kuvissa yksisarvinen symboloi Marian neitseellistä puhtautta./ Yksisarvinen pystyi pudistamaan myrkyttyneen veden piirtämällä sarvellaan ristinmerkin veden pintaan.

Ympyrä Ympyrä, jossa on keskipiste kuvaa Jumalan luomistekoa. Luoja on kuvattu piirtämässä ympyrää harpilla, tai hänet ilmaistaan viitteenomaisena kätenä, joka tulee esiin ympyränkehien keskipisteestä. Pyhä kolminaisuus kuvataan joskus kolmena limittäisenä ympyrä.

Kristillinen kuvasymboliikka:

Kolme teologista hyvettä:

Usko palava sydän, risti, kynttilä ja kirja (Raamattu)

Toivo Ankuri, kyyhkynen, laiva, lippu (voiton lippu), runsaudensarvi

Rakkaus (lähimmäisen rakkaus)

Kristusmonogrammi, lammas, karitsa, lapset, pelikaani, leipä

Neljä päähyvettä:

Urhoollisuus Ritarin varusteet, leijonan nahka, miekka, kilpi, Simsonin pylvä, lippu

Oikeudenmukaisuus vaaka, suorakulma, maapallo, lakikirja

Viisaus käärme (=”olkaa viisaita kuin käärmeet”), peili, soihtu, ruumisarkku (=kuoleman muistaminen)

Itsehillintä, kohtuullisuus kaksi astiaa tai maljaa, joissa sekoitetaan vettä ja viiniä, kameli ja elefantti ratsuina, tiimalasi, tuulimylly.

Paheet kirkkotaiteessa:

Ylpeys Leijonalla ratsastava kruunattu nainen, jolla on lepakon siivet ja kädessä valtikka

Ahneus Raha arkun tai-lipaan päällä istuva mies, usein hänellä on seuranaan mäyrä

Siveettömyys, irstaus Sialla tai pukilla tatsastava nainen tai seireeni, joka pitää kumpaakin kalanpyrstöään käsissään

Kateus Koiralla ratsastava nainen, koiran suussa on luu. Barokin aikana myös paljasrintainen nainen, joka molemmilla käsillään kuristaa kurkkuaan.

Kohtuuttomuus syömisessä ja juomisessa Ketulla ratsastava nainen, ketulla suussaan hanhi

Viha Vaatteitaan repivä mies tai kaksi miekoin taistelevaa miestä

Laiskuus Aasin selässä nukkuva mies

Epäusko Ihmisiä epäjumalankuvan edessä

Epätoivo Hittäytyvä mies

Mielettömyys Kiveä pureva mies

Pelkuruus Jänistä pakeneva mies

Panettelu Karttulla varustettu "momos"

Petollisuus. Käärme, jolla ihmisen pää ja skorpionin häntä

Kirjallisuutta:

-Kaarina ja Kalevi Pöykkö:

Neitsyt maria ja Jeesus-lapsi, jeesuksen syntymä ja lapsuus taiteessa. Jyväskylä 1998

-Pentti Lempiäinen: *Kuvien kieli, vertauskuvat uskossa ja elämässä.* Wsoy 2002

-Hans Biedermann: *Suuri symboli kirja,* Wsoy 1993

-Riitta Konttinen, Liisa Laajoki: *Taiteen sanakirja* Otava 2000

-Piispa Arseni: *Ikonikirja* Otava 2005